

5. ÉS 8. OSZTÁLYOS TANULÓK KÉPZŐMŰVÉSZETI TUDÁSANYAGA ÉS ÍZLÉSE

– Az 1980-as műelemzőképesség-vizsgálat
országos adatainak tanulságai –

„Éltre érett, negyedikes gimnáziumi tanulók között folytattak vizsgálatot fiatal szociológusok. Francia indíttatás és párhuzamok nyomán arra voltak kíváncsiak, hogy a holnap vezetőinek milyen a világismerete és történelemtudata. (...) Nem minden tanulság nélkül való a második kérdésre adott válaszok összevetése sem. A francia fiatalok a következő öt dologra a legbüszkébbek: arra, hogy franciák (97 százalék), Napóleonra (89), Bleriot-ra (64), a Pompidou Központra, „mint a francia kultúra templomára” (51) és végül a francia impresszionizmusra.

A magyar fiatalok „büszkeségindexe” így alakult: 52 százalékuk nem ismer olyan történelmi személyiséget, magyar kulturális létesítményt, amire büszke lehetne. A Metróra büszke 31 százalék, arra, hogy látta Bécsset, Párizst, Rómát 27 százalék, Károli Gáspár bibliafordítójára 16 és végezetül a szent koronára 7 százalék.”¹

Amit nem, vagy alig ismerünk, arra természetesen büszkéik sem lehetünk. A „rajz és műalkotások elemzése” c. tantárgy az egyik azok közül a tárgyak közül, amely nemzeti hagyományainkat, kulturális értékeinket a világ művészetével párhuzamban hivatott bemutatni az általános iskolásoknak. A tárgy óraszámja közismerten csekély, s még ez a pár óra is megoszlik a képzőművészet, tárgyformálás gyakorlata és a műelemzés között. Átlagosan évi tíz órát fordítanak a tanárok művek, korszakok bemutatására. Bár a műalkotások, mint vizuális problémák hordozói, több gyakorlati jellegű órán is előkerülnek, ez az idő akkor is nagyon kevés. Hogy milyen ismeretek átadására futja, s mire nem, arra kerestünk választ 1980 tavaszán, mikor Békés, Csongrád és Nógrád megye öt-öt, valamint Budapest négy iskolájának egy-egy 5.-es és 8.-os osztályában hat feladatból álló vizsgálatot végeztünk. A feladatok: *vizuális próbák, írásos és szóbeli műelemzés, valamint a tudásmérő teszt* a műelemzés különféle összetevőit vették számba. A képzőművészet törvényszerűségeinek felismerését mérő vizuális próbák eredményeiről már beszámoltunk,² a műelemző szókinccset és megközelítés-módokat feltáró írásos és szóbeli műbírálatok értékelése még

¹ Köteles Pál: Fordított optika; Mozgó Világ, 1981. február, pp. 62–65; idézet: 62–63. o.

² Kárpáti Andrea: A képzőművészeti nevelés értékelhetőségéről, Pedagógiai Szemle, 1981. 6. sz. Ebben a tanulmányban közöltük a felmérésben részt vett iskolák adatait, felszereltségük mértékét és a rajzot tanító pedagógusok szakképzettségük szintjét is. A tanulmány első részében pedig a művészeti nevelés értékelhetőségéről kialakult fontosabb nézeteket sorakoztattuk fel.

tart. Ebben a tanulmányban a felmérés legvitathatóbb részét, a tudásmérő tesztet mutatjuk be.

Hogy miért vitatható, azt már megnevezése is elárulja. A művészettörténet-tanítást a hatvanas években a műelemzés, azaz: a képi problémák sorát bemutató, művekből, nem korszakokból kiinduló pedagógiai módszer váltotta fel. Az „adatok és nevek” sokszor hangsúlyozott számúzése, az „élményszerű” műbemutatóra való törekvés azonban azzal a veszéllyel jár, amelyre az írásunk mottójául választott idézet is utal: *a tanulók művészeti ismeretek, izlés-orientáló tudásanyag nélkül hagyhatják el az iskolát.* Aki gimnáziumba kerül – mint köztudott, a tanulók kevesebb, mint 30%-ának van lehetősége rá, hogy a képzőművészetről szerzett ismereteit szervezett formában bővítse. A többség azonban a most közreadandó tudásanyaggal, élmény-háttérrel fejezi be művészeti tanulmányait.

A felmérés az általános iskola felső tagozata számára kiadott „*Tér – forma – szírt*” tankönyv – Környeiné Gere Zsuzsa és Reegné Kuntler Teréz szerzők, valamint Kovács Júlia szerkesztő munkája – *széles körű iskolai bevezetésének első évében készült.* Nyilvánvaló, hogy a rendkívül jól összeválogatott képanyagú mű, amely a címben foglalt vizuális problémákat bemutatva, elemző módszereket és szókincset egyaránt kínál, alaposan megváltoztatja majd a jelen felmérésből kirajzolódó helyzetet. (Vizsgálatunk, melyet négy év múlva szeretnénk megismételni, az új, 1978–79-ben bevezetett általános iskolai tanterv és a tankönyv hatásvizsgálatának előtesztjeként is felfogható.) – Fontosnak tartjuk az eredmények publikálását, hiszen önmagában sem a tanterv, sem a tankönyv nem tehet csodát. El kell döntenünk: *lehetséges-e, szükséges-e az általános iskolában, a felső tagozaton művészeti korszakokról is beszélni, vagy koncentráljunk kizárólag a vizuális problémákra?* Esetleg a kettő összeegyeztethető? Sikerült-e 1980-ra megtalálnunk az összeegyeztetés módszereit? *Mit tud a képzőművészetről a nyolcadik osztályt végzett tanuló; s ez mennyivel több, mint az ötödikes ismeretei?*

Azzal, hogy a tudásmérő tesztet felmérésünkbe beiktattuk, mindjárt állást is foglaltunk az imént felvetett kérdések némelyikében. Szükségesnek tartjuk a képzőművészet történetének legalább vázlatos bemutatását, hiszen a művek megközelítéséhez a kor ismerete (*s nemcsak a stíluskoré!*) nélkülözhetetlen. Szükségesnek tartjuk művészek és művek, esztétikai alapfogalmak és műelemző szakkifejezések elsajátítását is, hiszen ez az ismeretanyag a műmegközelítés alapvető feltétele. Másutt már hangsúlyoztuk, de talán nem árt újra elismételni: míg senki nem vitatja a zenetörténeti és irodalomtörténeti, ill. nyelvészeti ismeretek szükségességét egy zenemű vagy vers megértéséhez, a képzőművészet-tanítást mintha még mindig adatok és nevek „eluralkodásától” félténénk. A tudásmérő teszt tapasztalatai bizonyítják: alaptalanul. S talán abban is segítenek ezek az eredmények, hogy közösen, vitázva döntsük el: mit és mennyit tanítsunk?

Először vázlatosan ismertetjük a tesztek kérdéscsoportjait, majd azt vizsgáljuk meg: a tesztek kérdései közül mi okozott problémát? Milyen kérdésekre tudott a legkevesebb tanuló legalább egy jó választ adni? (A teljesen hibás válaszokat „nem válaszolt”-nak tekintettük.)

I. Kérdéscsoport a tesztben; „problémás” kérdések

Az ötödikes és nyolcadikos teszt felépítése hasonló: mindkettő a tantervi törzsanyagban szereplő korszakok, ill. képzőművészeti alapfogalmak ismeretének szintjét vizsgálja. A következő kérdéstípusok különíthetők el a két korcsoport tesztjeiben:³

a) Stílusjegyek felismerése.

- stílus és stílusjegy összepárosítása: 5.-es teszt, I. feladat, 8.-os teszt, I. feladat. (A továbbiakban, rövidítve: arab számmal az osztály, római számmal a teszt megfelelő feladata.)
- mű és stíluskor összepárosítása; mikor készült egy-egy híres alkotás? (5.: II; 8.: II.)
- stílusok rövid összehasonlítása, a legfontosabb stílusjegyek megemlítése, különbségek, esetleges hasonlóságok bemutatása (5.: IV. 8.: VII.),
- egy-egy stílus rövid jellemzése (5.: V. 8.: V.)

b) a műelemző nyelv ismerete, azaz egy-egy gyakorta használt fogalom értelmezése (5.: III. VI, VII.; 8.: III. IV.),

c) épületek elemzése, azaz: egy épület bemutatásakor használt megközelítésmódok felsorolása (5.: III.; 8.: IX.). Az írásos műelemzés feladatai között egy épület részletes bemutatása szerepelt, itt ennek vázlatát kértük.

d) művészek és művek, azaz: 3-3 festő és szobrász (8.-ban ezenkívül még 3 építész) és egy-egy művük megemlítése. A „kedvenc” alkotásokat kértük. (5.: IX, X; 8.: X, XI, XII.)

e) ismeretforrások, azaz: művészeti könyvek, múzeumi látogatások, magyar múzeumok felsorolása (5.: XII, XV.; 8.: XIII., XVI.)

Hány gyerek válaszolt az egyes kérdésekre?

5. osztály (a felmérésben részt vett: 456 fő)

Feladat	Válaszolók
I.	463
II.	436
III.	398
IV.	370
V.	395
VI.	440
VII.	438
VIII.	367
IX.	359
X.	223
XI.	359
XII.	424
XIV.	193

³ Mindkét tesztben szerepelt egy kérdés a legkedvesebb időtöltésekre vonatkozólag. (5.: VIII., 8.: XV.) Ezek tartalmukban nem illeszkednek a tudásmérő teszt anyagába, ezért másutt fogjuk értékelni őket. A tesztek bírálatát Környeiné Gere Zsuzsa, az FPI vezető rajz szakfelügyelője végezte.

Mint már említettük, „nem válaszolt”-nak tekintettük, ha az – általában 3–6 össze-
tevből álló – kérdésre adott válasz teljes egészében hibás volt. A fenti táblázatból
kiderül, hogy a legkevesebben az otthon található művészeti könyvekről tudtak számot
adni. A *gyerekek környezetében nagyon kevés a művészeti album, ismeretterjesztő mű.*
Hogy miket olvasnak, arról később írunk. Most, a válaszolók számbavételénél csak annyit
jegyzünk meg, hogy gyermekek számára írt művészeti könyvből igen kevés van, pedig
nagy szükség lenne rájuk. Gondot okozott a X. feladat megválaszolása is: a gyerekek
nagyon kevés szobrászt ismernek, egyáltalán: a képzőművészet térbeli művészeti ágai
jórészt ismeretlenek az ötödikesek előtt. Viszonylag kevesen tudnak olyan festőt említeni,
– legalább egyet –, akit szeretnek: 97 gyerek, a felmérésben résztvettek kb. 21%-a nem
ismer egyetlen festőt sem, nem emlékszik egyetlen múzeumra sem, ahol járt. Érdekes
megfigyelni, hogy a többi kérdésre viszonylag sokan adtak legalább részben helyes választ,
ami arra utal, hogy a művészettörténeti jellegű ismeretek tanítása változatlanul része a
műalkotáselemzés programjának.⁴

8. osztály (a felmérésben résztvett: 390 fő)

Feladat	Válaszolók
I.	377
II.	350
III.	368
IV.	356
V.	308
VI.	408
VII.	326
VIII.	226
IX.	387
X.	397
XI.	354
XII.	348
XIII.	370
XIV.	370
XVI.	205

A legkevesebben ismét az otthon található művészeti könyvek felől tudakozódó
kérdésre adtak legalább egy helyes választ. Sőt: a nyolcadikosok közül a felmérésben
résztvetteknek csak 52,6%-a tud megnevezni legalább egy művészeti könyvet, míg az
ötödikeseknél ez az arány alig valamivel rosszabb: 42%. (Ne felejtjük el, hogy ez nem
ugyanaz, mintha pl. irodalomtörténeti szakkönyvek ismeretét kérnénk számon. A képző-
művészeti album – „verseskötet”, a műmegismerés fő forrása, különösen a múzeummal
nem rendelkező vidéken.)

⁴ Az új tanterv határozottan állást foglal a vizuális problémák köré csoportosított műelemzés
mellett. A diasor viszont kronologikus, a rajztanárok a főiskolán pedig csak művészettörténetet
tanultak, műelemzés módszertant alig. Az eredmény „ezt is – azt is” tanítunk, melyből néha, mint
látni fogjuk, „ezt sem – azt sem” tudás származik.

Jellemzőnek tartjuk, hogy a legkevesebb választ a VIII. kérdésre kaptuk; a 8.-osok kb. 42%-a úgy hagyja el az iskolát, hogy egyetlen, XX. sz.-i stílusirányzatról sem tud, korunk művészetét kevéssé ismeri. A történelmi stílusokkal foglalkozó, illetve szaknyelvi kérdések itt is jóval kevesebb problémát okoztak, mint azt az „antikronologikus” pedagógiai szemlélet alapján várni lehetett. *Két műelemzéstanió irányzat határmezsgyéjén vagyunk:* felmérésünk arra is válaszol: miben bizonyult hasznosnak a régi, mit kell pótoljon az új.

II. Stílusjegyek felismerése, 1.: Párosító feladatok 5. osztály

5. osztály

A teszt I. kérdése, mint már említettük, egy-egy művészettörténeti kort és stílusjegyeit összepárosító feladat volt. A legtöbb rossz válasz a 6. részkérdésre érkezett: 274 gyerek, a felmértek kb. 60%-a nem tudta, hogy melyik stílusra jellemző a tárgyaknak, ill. alakoknak mérettel való kiemelése, a fizikai és társadalmi „nagyság” azonosítása. Az egyiptomi művészet igen fontos sajátossága ez, amely tovább él, s pl. a középkori keresztény művészet képi „hierarchiáinak” kompozicionális eszköze lesz. A műalkotás létrehozója, a társadalom érdekes „képmása” ez az egyiptomi civilizációban. A felmérés egészének ismeretében már most leszögezhetjük: *az egyes művészeti korokról szóló ismeretanyagban dominálnak a formális elemek*, nagyon kevés a társadalmi szerepre, egyáltalán: a mű funkciójára utaló megjegyzés. Ezért tartható jellemzőnek, hogy az „egyiptomi stílus” legfontosabb sajátossága – mint a IV. feladat értékelésénél látni fogjuk – a két „furcsa tárgy”, a piramis és a szfinksz, s a jellegzetes világlátó–világábrázoló módot a gyerekek nem ismerik, illetve nem említik. Gyakori hiba volt még az egyiptomi művészet legfontosabb ábrázolási konvenciójának, a „tárgy legjellemzőbb nézete” megörökítésének más stílusokhoz kapcsolása. A „többszínűség” egy tárgy ábrázolásakor a XX. században újraéled, megváltozott formában, de azonos alapelvvel az analitikus kubizmus tárgy-szemléletének fontos részévé válik. *Ismét olyan stílusjegyről van tehát szó, amely – amellett, hogy saját korában alapvető jelentőségű – tovább él, az egyetemes művészeti nyelvbe épül.* Az egyiptomi művészet sajátos „realizmusát” tükrözi ez az ábrázolásmód, melyet – sajnálatos módon – az ötödikesek 41,7%-a nem ismert. – A timpanont, a görög építészetnek az oszloprendek mellett legsajátosabb elemét az ötödikesek 56,9%-a nem tudta a megfelelő stílushoz kapcsolni.

„Melyik korszakban alkották?” – szövelt az ötödikes teszt második kérdése, s a tantervi törzanyagban, sőt jórészt a kötelező, minden általános iskolában megtalálható diasorban szereplő művek felsorolása következett. A felmértek 88,2%-a nem tudta, hogy a Colosseum a római művészet alkotása. Az őskor leghíresebb kőépítményét, a Stonehenge-t a tanulók 41,7%-a kapcsolta másik korhoz. *Az építészet az, amely a műelemzésre szánható idő rövidségének először esik áldozatul.* Ha egy korról beszélünk, történelmi kort is értenünk kell alatta. Az épület sajátos „műtárgy”, hiszen használati tárgy is. Ezért különösen sajnálatos, ha kimarad – főleg az őskor és ókor – bemutatásából.

8. osztály

Az I. feladathoz, a párosításhoz a reneszánsz, a barokk, a klasszicizmus és a kubizmus egy vagy több fontos stílusjegyét választottuk ki. A tanulók 57,1%-a nem tudta, hogy a fény-árnyék erős ellentéte a felsoroltak közül a barokkra illik; 47,1%-uk tévesztette el a barokk másik fő stílusjegyét, az átlós kompozíciót. (Hogy mi az, amit a barokkról tudnak ezek után, arról a VII. kérdés értékelésekor szólnunk majd.) 49,2% nem emlékezett arra, hogy a klasszicizmusban volt szokás, sőt divat a görög–római témák feldolgozása. (A stílust ezért nevezték klasszicizmusnak.) Négy osztály tantervi törzsanyagából válogattuk a kérdéseket, de csak a legjellegzetesebb, minden ismeretterjesztő munkában szereplő adalékokra kérdeztünk rá. Megállapíthattuk: *a nyolcadikosok kb. fele a történeti stílusok legfontosabb jegyeivel sincs tisztában.*

A II. feladat, akárcsak az ötödikes tesztben, főművek és korok egyeztetése volt. A „legnehezebb” kérdések: mikor keletkezett Rodin „Gondolkodó”-ja (rosszul válaszolt: 57,1%); David: „A Horatiusok esküje” c. műve (44,3%) és Marcus Aurelius lovasszobra (47,1%). A VI. feladatban az iránt érdeklődtünk, melyik század stílusa volt a gótika (rosszul válaszolt: 52,6%), a romantika (35,6%), az expresszionizmus (20%), illetve a reneszánsz és a barokk, melyet a tanulók többsége jól helyezett el az időben. *A történelmi szemlélet teljes kiiktatásának veszélyeit figyelhetjük itt meg: ha a műalkotás csak „térforma-szín”,⁵ nehéz korba helyezni, keletkezésének körülményeit megérteni, megformálásának társadalmi okait feltárni. Az általános iskola 5. osztálytól szerepel a történelem. A műelemzéssel alapfokú kultúrtörténetet adhatunk, mely kibővíti, emberközelbe hozza a történelem tényeit, korszakait. A művész – egy korszak embere, a mű: mecénás, közönség, kortársak és elődök alkotásainak hatása alatt születik. A felmérés adatai is indokolják, hogy ezeket a köztudott dolgokat a pedagógiai gyakorlatban újra meg-honosítsuk. A századelő túladatolt művészettörténete helyett a vizuális problémák és történelmi-társadalmi kérdések együttes vizsgálatával, élményszerűen és pontosan.*

III. Stílusjegyek felismerése. II. Összehasonlító, leíró feladatok

5. osztály

A IV. feladat az egyiptomi és a görög stílus összehasonlítása volt. Legalább egy jó választ 370 tanuló adott, a megkérdezettek 82,2%-a. Íme, a leggyakoribb válaszok:

- a görög szobrok mozgást fejeznek ki, míg az egyiptomiak merevek (30%)
- „szfinksz, piramis” (19,7%)
- a görög művészet, „fejlettebb”, „jobb”, „modernebb” (13,5%)
- a görög művészet részletesebb, finomabban kidolgozott (11,6%)
- a görögök „épületeket építettek”, az egyiptomiak „csak piramist” (10,2%)
- a görögök már ismerték az oszlopokat, az egyiptomiak nem (12,1%).

Az összesen 24 választípus, amelyet a 370 tanulótól kaptunk, hasonló szemléletet tükröz, mint a kiemelték. Kb. harmadrészben tartalmaznak fontos és igaz állításokat, mint az elsőként idézett, a két stílus mozgásábrázolásának különbségét kiemelő válasz, kétharmad részben pedig „rangsort” állítanak fel, természetesen a későbbi stílus javára.

⁵ Utalás az általános iskolás tankönyv címére, mely a könyv fő elemzési módjainak is megfelel.

Az evolucionista művészetszemlélet „utolsó mentsvára”, úgy tűnik, az iskola. „A művészet egyre jobb lesz, legalábbis a XX. századig” – ezt a tételt, kimondva vagy kimondatlanul, a későbbi stílus javára végzett összehasonlításokban, a felmérésben résztvettek mintegy kétharmada vallja –, s ez az arány nyolcadikra sem javul, sőt! (Vö. később tesztlük VII. feladatának értékelését.) Az időhiányból fakadó leegyszerűsítés az oka, vagy a tanárképző főiskolákon tanult művészettelfogás, esetleg a korábban végzetek által olvasott szakirodalom elavult szemlélete, nehéz lenne kideríteni. Tény, hogy a tanulók többsége számára a művészettörténet egyre ügyesedő mesteremberek technikai újításainak története. (Ezek alapján könnyű megérteni, honnan származik a felnőtt néző elítélő megjegyzése: „ilyet én is tudnék!”) Nem állíthatjuk, hogy tanulóink egyáltalán nem ismerik és szeretik a XX. sz. művészetét – a tudásmérő teszt csak azt mutatja, hogy a művészet történetét fejlődésként, és nem változásként élik át.

Az ötödikes teszt V. feladata az őskori művészet rövid jellemzését kérte. A barlangrajzokat a válaszoló tanulók 80,2%-a említette; a kőszobrokat, „termékenység-isten-nőket” már csak 4,3%, a kőépítményeket 6,4%, a szerszámokat, edényeket, az őskor változatos tárgyi kultúrájának emlékeit 8,9%. *Műelemzés-tanításunk egyik fogatékossága egy többé-kevésbé önkényesen megállapított „vezető művészeti ág” kiválasztása. Ez általában a festészet – a szobrászat, építészet, nem is beszélve a tárgyformálásról, erősen háttérbe szorul. Csodálhatjuk-e az evolucionista művészetszemléletet tanulóinknál, akik néhány bölényrajzot hasonlítanak össze a „sokműfajú” görög művészettel? „Mindent” nem taníthatunk – de a fő művészeti ágakra mindenképpen ki kell térnünk. Itt említjük meg, hogy a választípusok száma itt is magas, 16. De az egy osztályra jutó választípusok átlaga mindössze 2,3. Az előbbi feladatnál az arány: összesen: 24-féle válasz született, de egy-egy osztály tanulói átlagosan csak 2,6-félét választottak. Azaz: osztályonként 2–3, maximum 4 „standard” jelzót használnak a tanulók a korok meghatározására. Gyakran nemcsak mást és mást, de egymásnak ellentmondó dolgokat is hirdet egyhangúlag, „ígeként” egy-egy osztályba való tanuló. A „műalkotáselemző füzetek”-be kerülő „slogan”-ekkel tehát nagyon vigyáznunk kell. Az óraszám csekély, az iskolán kívül szereshető művészeti ismeretek – különösen vidéken – nem túl bőségesek. Önálló megfigyelésre, véleményformálásra alig van lehetőség, a tanuló a tanár vezérfonalán halad, az ő gondolatait ismétli és fogadja el, későbbi műbírálataiban ezt a néhány fogalmat alkalmazza a korra. Az egybehangzó „osztály-velemények” arra figyelmeztetnek, mennyire fontos sokoldalúan, árnyaltan, nemcsak tények, de problémák formájában is foglalkozni egy-egy korrall.*

8. osztály

„Miben különbözik a reneszánsz stílus a barokktól? ” Így hangzott a 8-os feladatlap VII. kérdése. *A tanulók válaszai fentebb részletezett megállapításainkat támasztják alá. A kérdésre viszonylag kevesen válaszoltak, 390-ből mindössze 326 gyerek tudott egy-egy eltérő stílusjegyet kiemelni. Bár a tanulók 50,6%-a szerint a barokk „túlzottan díszített”, „cikornyás”, „eltúlzott” stílus, amely – mint további 21% enyhe bírálattal megjegyzi – ahelyett, hogy a „valóságot ábrázolná”, „illúziókat fest” – mégis sokkal „fejlettebb”, mint a reneszánsz, amelynek építésze „egyszerű, vízszintes” (33,8%) festészete „zárt, tömör, merev” (16,8%), hangulata „határozott, komor” (11,8%) és csak egyfajta kompo-*

ziciót „használ”, a háromszög-sémát (16,8%), míg a barokk többet (24%). A választípusok száma 18, de ebből egy-egy osztály átlagosan csak 3,2-t említ. Kissé meglepő, hogy a művészettörténet legnépszerűbb stílusának tartott reneszánszról ilyen lesújtó tanulóink véleménye. A *komplexitás hiánya* itt igen élesen kiütözik: hiányzik az irodalom, a zene, nemcsak, mint hangulatfestő, hanem mint egy korszak ábrázolója. *Mindössze 16 tanuló említette a felmért 390-ből az új osztályt, a polgárságot, melynek életprogramját a reneszánsz művészet volt hivatva tükrözni.* 22 tanuló, a felmérték mindössze 5,6%-a szólt az antik művészet hatásáról. (Sajnáljuk, hogy nem kérdeztük meg: tudják-e, miről kapta a stílus a nevét?)

A romantikus stílus jegyeit kellett összegyűjteni a tanulóknak az V. kérdés megválaszolására. 14 stílusjegy gyűlt össze, de az osztályok ebből átlagosan csak 2,1-et használtak – egy-egy jelzőpárt ismételték szinte egyöntetűen. Nagyban függött ezek tartalma attól az átlagosan 1,7 megemlített műtől, melyet a stílushoz kapcsoltak. (Pl. az egyik osztály szerint a romantika idilli, vidám; mű-példájuk: Szinyei Majális (I); egy másik osztály „vérgőzös stílus”-nak tartja, Székely Bertalan: „Egri nők” c. festményével a „Jelki szemek” előtt.) A leggyakoribb jelzők viszont, öröndetes módon, helyesek:

- történelmi eseményeket mutat be (20,5%)
- „érzelmes stílus”, misztikum, szélsőséges hangulatok (37%)
- korábbi stílusok elemeit is felhasználja (6,6%).

Megjelenik viszont két közkedvelt elemzési mérce, amely a *szóbeli és írásos műelemzések uralkodó motívuma lesz*: a „valóságűség” és a „haladó jelleg” kritériuma. A VII. feladatnál a tanulók némileg zavarban voltak, s szinte azonos számban (21-21,5%) ítélték a reneszánszt, illetve a barokkot „valóságűbb” stílusnak. A romantikánál, melyet a három közül a legtöbb pozitív értékelő jelzővel illettek (ilyen volt a 14-ből 9), a „legfőbb negatívum” a valóság idealizált ábrázolása. A tanulók 10%-a – ennyien említik ezt a kritériumot – értékelésként ilyeneket ír: „nem a valóságot ábrázolja, hanem csak illúziókat”; „túlzásba viszi”, „megszépíti” a történelmi eseményeket, „eltér az igazságtól” stb. Az új tankönyv legfőbb erénye talán az, hogy egymás mellett közöl, egyenértékű művészi megoldásként „valóságű” és attól többé-kevésbé eltérő műveket. Joggal remélhetjük, hogy ezt a „mesterember-kritériumot”, ha el nem is tűnik a műelemző szótárból, hiszen a realista irányzatok megítélésénél szerepe van, de tanulóink értékmérőként nem fogják használni többé. Ami a művek „haladó jellegét” illeti, ez a nehezen meghatározható, az ötvenes években alaposan félreértett értékelő jelző, akárcsak a stílusként már régóta nem használható, módszernek elfogadott „szocialista realizmus”, egy korszerűtlen művészetszemlélet tovább élő elemei. (Jellemző, hogy az utóbbi a nyolcadikosok által a XX. sz.-i stílusirányzatok között az egyik legtöbbször említett!) A felmérés felhívja a figyelmet – *ezeket a kategóriákat a „helyükre kell tenni”,* nehogy megakadályozzák, mondjuk, korunk művészetének megértését, megszerettetését.

IV. A műelemző nyelv ismerete

Az új tanterv elsődleges célja a vizuális nyelv megismertetése – gyakorlatban és (műelemző) elméletben egyaránt. Bár felmérésünk a tanterv bevezetésének csak második tanévében, ill. ennek végén készült, máris láthatók az új koncepció eredményei. Korábban

említett cikkünkben (2.) részletesen ismertettük a vizuális próbák eredményeit. Itt emlékeztetőül csak annyit, hogy a szerkezeti vázlatokhoz és színvázlatokhoz illő művek megtalálása jóval kevesebb gondot okozott a tanulóknak, mint a tudásmérő próba történeti ismereteket (is) kívánó feladatai. Egy-egy művész képeire is könnyebben rátaláltak a művek rokon stílusjegyei alapján, mint ahogy a stílusok leírását, a látottak szavakba foglalását végezték a feladatlap már ismertetett kérdései kapcsán. A *beszédkészség fejletlensége* sok tantárgy rokon problémája. A kifejezés pontosabbá, érzékletesebbé tétele sem bízható kizárólag a magyar vagy a történelem tanárára. Tantárgyrészünk nevében is benne van: „műalkotások elemzése”. Bár léteznek vizuális és kinetikus útjai is, az elemzés jórészt szavakkal művelhető. (Tanulmányunknak nem célja, hogy a műelemzés szükségességét vitassa. Szinte nincs képzőművész, aki ne tagadta volna az elemző szavak relevanciáját, de ne feledjük: ők a traktátusok, kiáltványok, önéletrajzok szerzői is. A művészettörténet pedig közhasznú tudomány, melynek szaknyelvét legalább annyira ismernünk kell, mint a matematikáét vagy a fizikáét, különben nem tudjuk értékesíteni, személyiségünk gazdagítására fordítani eredményeit. Ha egy Shakespeare-dramát elemezve tanítunk, miért félténénk a „szavak bonckésétől” Michelangelo műveit?)

Műelemző készségünk alapvető eszköze a szó, a leíró jelzőkészlet éppúgy, mint a szakkifejezések tára. *Hála az új tantervnek*, amely ez utóbbiak bemutatását érzékletes, gyakorlati formában írja elő, *a tanulók viszonylag jól ismerik az elemző alapszókincset.*

5. osztály

A III. kérdésre – „Milyen épületrészeket ismersz?” – a megkérdezettek 88,4%-a adott legalább egy helyes választ. Átlagosan 3,4 épületrészt soroltak fel a gyerekek, bár akadtak bravúrok is: 1-1 tanuló tudott 18, 16, 12, ill. 11 épütelemet említeni. 10-et ketten, 9-et négyen, 8-at öten, 7-et, 6-ot 13-an, tehát 6-ot vagy annál többet a megkérdezettek 8,6%-a ismert. A VI. kérdésre – sorold fel a fő színeket! – átlagosan 3,2 helyes színnév volt a válasz. A VII. kérdés, a hideg, ill. meleg színek felsorolása sem okozott különösebb nehézséget, hiszen alsós ismeretekről volt szó: 3,8 helyes színnév szerepelt ebben a rovatban átlagosan, tanulónként.

8. osztály

„Mit értesz kompozíció alatt?” – szöveg a III. kérdés. A tanulók 94,3%-a helyesen válaszolt. A legtöbben (58,1%), a képen látható rendszert, a tárgyak elrendezését említették. 27,4%-uk hivatkozott a műalkotás belső szerkezetére, mint a kompozíció szinonimájára. Sajnálatosan kevesen említették viszont a *színkompozíciót* (15,4%) és a *választott képszerkezet és a tartalom összefüggésbe hozását* (15,1%). *Már a vizuális próbák is kimutatták: vigyázni kell a kompozíció figura-elrendezési sémaként való tanításával, hiszen ez könnyen elemzési sémává is válhat.*

A *képalkotás eszközeit már ismerik, hatásukkal még nincsenek egész tisztában a nyolcadikosok.* – Legalábbis a III., de még inkább a IV. feladat megoldásaiból ez derül ki. Ha a kérdésnek csak az első felét tettük volna fel: „Sorold fel komplementer színpárokat!” – meg lehetünk volna elégedve a válaszokkal. A 356 válaszoló 76,7%-a

helyesen sorolta fel őket. De a kérdés második felére: „mit tudsz hatásukról?” – már jóval kevesebb helyes választ kaptunk. „Kiegészítő színek” – írta a tanulók 16,7%-a, de hogy mit és mire egészítenek ki, arról csak 6,3%-nak volt fogalma. „A színekben egymással szemben állnak” – véli a válaszolók 15,3%-a, de hogy ez a kép szempontjából mit jelent, arról nem írnak semmit. A 356-ból mindössze 8-an említik a színharmóniát, 31-en, hogy egymás hatását fokozzák. *A műelemzésben csak az a fogalom használható, melynek „működését”, vizuális hatását ismerjük, sőt szavakba is tudjuk foglalni.* Kíváncsian várjuk, mennyit használ a kitűnő „Tér-forma-szín” könyv, amely a műelemzés nyelvkönyvének is felfogható, hiszen fogalmait képi és írásos példákkal teszi érzékletesebbé.

V. Épületek elemzése

A legtöbb időig a műelemzés-tanítás legelhanyagoltabb területe volt. Akárcsak az építés, amely csupán az új tantervvel kapott iskolai polgárjogot, sőt, egyszerre népszerű is lett, hiszen az új környezetismeret- és technika-tanterv is bevette programjába. A három tanterv ismeretanyagát nyilvánvalóan koordinálni kell.⁶ Amíg a rajz tantárgy egyedül próbál megbirkózni az építés és építőművészet alapismereteinek átadásával, kevés sikerre számíthat. Tesztünkben a két korcsoport azonos kérdést kapott: „Ha egy épületet kellene ismertetned, honnan nézve mutatnád be? Milyen részeire hívnád fel a figyelmet?”

5. osztály (5.: VIII; 8.: IX.)

A kérdésre a megkérdezettek 57,9%-a válaszolt. Közülük a legtöbben – 75,5% – az előlnézetet választja a bemutatás helyéül. Oldalról és belülről egyaránt alig 24% mutatná meg a választott épületet. *Több nézőpontból mindössze 10,1%.*

Az egyes épületrészekre hívná fel a figyelmet 42% (legtöbben az oszlopot és a bejáratot említik). Az épület díszítését a tanulók 18,7%-a, színeit 2,2%-a, szerkezetét 8,7%-a, stílusát 12,2%-a ismertné. *Az épület – olvashatjuk ki a válaszokból – egy szépen feldíszített homlokzati fal.*

Mi lehet az egyoldalú megközelítés oka? A legfőbb ok a bemutatás hiánya. A központi diador képei nem „járják körül” az épületet, nem vezetnek be belsejébe. (Mire ez a cikk megjelenik, már az iskolákban lesz a kiegészítő anyag, benne egy-egy építményről több fotó.) Nagy szükség volna központilag gyártott, szétszedhető makettekre is, s főként egy építőjátékra, amely az eddignél több variációs lehetőséget kínál. Szükség van egy tanári segédkönyvre is, amely az építészet korszerű szemléletét mutatja. S végül: annak tudatosítására, hogy a művészeti korok bemutatásánál az építészetéről is szólnunk kell! A háznak nemcsak „főnézete”, de terei, stílusa, funkciója is van!

⁶Az építészet-tanítás korszerűsítésére 1980–81-ben fontos mozgalom indult a Művelődési Minisztérium, a Magyar Építőművészek Szövetsége és az OPI szervezésében. Tanulmány pályázatot hirdettek, melynek díjnyertes, ill. megvásárolt pályaműveinek hasznosításáról közösen gondoskodnak. A pedagógus-résztevőkön kívül számos építész, iparművész, művészettörténész is bekapcsolódott a munkába, melynek eredményeképp létrejöhöz az építészetrel foglalkozó tantárgyak koordinációja, és tudományos hitelű, ugyanakkor gyerekszerű programok közös kidolgozására is mód nyílik.

Mintha semmi sem történt volna a négy év során – a 8-osok válasza szinte azonosak az ötödikesekével. Igaz, sokkal több a válaszadó (97,5%), de a bemutatás a tanulók 73,4%-ánál változatlanul az előnézetre korlátozódik. Felülről 10,2%, oldalról 6,05%, belülről 13,9%, *több nézetből mindössze 8,7%* mutatná be a művet. (Több nézetnek számítottuk, ha valaki kettőnél több nézőpontot jelölt meg.) Változatlanul az épület-részek kiképzésére hívnák fel a legtöbben a figyelmet (28,4%), ill. a díszítést emelnék ki (16,8%). A szerkezetről 13%, az arányokról 4,5%, az *épület anyagáról 5,3%, funkciójáról 4,2%* beszélne csak. Javult a stílust ismertető száma (25,5%), jelezve, hogy az ókor után több szó esik már az egyes korok építészeti stílusairól. *A ház, amint látjuk, változatlanul dísz tárgyként szerepel.* Kevesen firtatják, mire jó (és jó-e?), miből van, hogyan épült? Az épületnek mint műalkotásnak, tervezője van. A XII. kérdésben két építész és egy-egy művük megnevezését kértük. A kérdésre – legalább egy építész megnevezve – a tanulók 91,2%-a válaszolt. A megnevezett építészek átlaga: 1,5, a műveké: 0,7. Aki a legtöbbször szerepeltek a tesztlapokon:

Ybl Miklós	– 191
Steindl Imre	– 109
Eiffel	– 97
Feszl Frigyes	– 38
Clark Ádám	– 23

Elgondolkodtató, hogy a felsoroltak egyike sem XX. századi építész. (Az első tíz névben is csak kettő szerepel közülük: Pier-Luigi Nervi 11 és Le Corbusier 13 gyerek említi.) A többieknek – 324 tanulónak – elsősorban a klasszicista és romantikus építőművészek nevei jutnak eszébe. A másik jellemző vonás az ismert nevek csekély száma, uniformizált tananyag-jellege. Nem szerepelnek közöttük az egyes városok híres-szép városközpontjainak tervezői, a megyékben működő jelentős építészeti nevek. (Kivétel: a salgótarjáni 8. osztály, amely – joggal – büszke városra építészeire, akiknek néhány tanuló még a nevét is tudja!) Pedig az építészeti-tanításban makett, elegendő diakép híján – vezető szerepet kellene, hogy kapjon a *lakóhely építészetének megismerése*, a településfejlesztés, városrendezés problémáinak *gyakorlati megismertetése*. (Mindjárt többen említenék a funkciót mint az épület jellemzésének fontos szempontját!) A klasszicista és romantikus építészeti egyoldalú hangsúlyozása a mércévé válás veszélyét is magában hordozza!

VI. Művészek és művek

„Kedvenc” festők és szobrászok neveit és egy-egy művük címét kérdeztük az 5.: IX., X. és a 8.: X, XI. feladatokban. Sejtettük, hogy az ötödikesek a három először eszükbe jutó nevet írják majd le, de reméltük, hogy legalább a 8-osoknál nemcsak ismereteikről, de ízlésük felől is tájékozódhatunk. A két korosztály „kedvenceinek” listája alig különbözik, s nagyon hasonlít egymáshoz az etesi tanyán élő kisgyerekek és budapesti kortársának „ízlése” is. Valószínűnek tartjuk, hogy a műelemző órákon nem jut idő egyéni ízlésformálásra, ezért olyan tipikusak a válaszok. Az is lehet, hogy a teszt-szituációban ösztönösen a bevált tan-műveket idézték fel a gyerekek. Jó lenne, ha egy ízlésvizsgálat adatokkal szolgálna a 10-15 évesek kedvenc irányzatairól, műveiről, ízlésük változásáról.

A felnőttek „művészet-fogyasztó” szokásairól számos adatunk van,⁷ jó lenne tudni, hogy ez a nem mindig korszerű művészeti ideál mikor, hogyan alakul ki. Így talán nagyobb eséllyel próbálkozhatnánk irányításával, alakításával is. A tesztlapok alapján már most is számba vehetjük, ha nem is azt, melyek a legkedveltebb művészek, de azt, hogy melyeket ismeri ma a legtöbb ötödikes és nyolcadikos biztosan.

5. osztály (IX., X. feladat)

Íme a festők „ismertségi rangsora”:

Munkácsy	– 141 gyerek, a válaszadók 39,1%-a
Leonardo	– 113 gyerek, a válaszadók 31,4%-a
Picasso	– 67 gyerek, a válaszadók 18,6%-a
Csontváry	– 65 gyerek, a válaszadók 17,1%-a
Szinyei	– 43 gyerek, a válaszadók 11,3%-a

Az első tíz említett művész listáján még egy XX. sz.-i művész szerepel (Vasarely, 16 gyerek, 4,4%). A válaszadó 359 tanuló (a 456 felmértből a többi, 21% egyetlen festőt sem ismert) átlagosan 1,6 festőt tudott megnevezni – ez bizony még ötödikben is elég kevés. A jó szerző és műcím-párosítások átlaga ennél is alacsonyabb: 0,54.

Az (állítólagos) kedvencek névsora kb. azonos a felnőttek kedveltségi rangsorával (vö.⁷), s a felmért iskolák között nem mutat jellemző eltéréseket, nem korosztály-, de nem is iskola/tanár-specifikus. Pedig talán jó lenne, ha az lenne. Jó lenne, ha tényleg lennének kedvenc festők már az ötödikeseknek is, s ezekből legalább egynek még a nevét is megjegyeznék.

A X. kérdés szobrászok felsorolását kívánta meg, 2-2 művésznevet és műcímet kértünk. A legtöbb „szavazatot” kapott szobrászok a 223 válaszadó (a felmérésben résztvettek 50,6%-a egyetlen szobrászt sem tudott megnevezni!) tesztlapjai alapján:

Michelangelo	– 85 tanuló, 38,6%
Leonardo (!!!)	– 70 tanuló, 21,9%
Kovács Margit (!!!)	– 23 tanuló, 10,5%
Pheidias	– 17 tanuló, 7,4%

A 223 gyerek összesen 14 szobrászt ismert – az itt fel nem soroltak 10-nél kevesebb tesztlapon szerepeltek. A lista aligha szorul bővebb kommentárra. Igaz, hogy az ókorból kevés szobrász neve maradt fenn, de az 5. osztály tantervi törzanyagában néhány nagy görög szobrászról említést kell tennünk. (Nem beszélve azokról a későbbi alkotókról, akiknek művei vizuális problémák révén kerülnek bemutatásra.) Óvakodjunk az adathalmazástól – de legalábbis ami a szobrászatot illeti, ne vigyük ennyire túlzásba!

8. osztály (X., XI. feladat)

Íme a legismertebb festők listája, amely a 387 válaszadó (98,2%!) tesztlapján szerepelt: (Zárójelben a legtöbbször említett művet közöljük.)

Leonardo (Mona Lisa)	– 223 tanuló, 57,2%
----------------------	---------------------

⁷Vö. pl. S. Nagy Katalin: Múzeumlátogatási szokások és festészeti ízlés, kutatási zárójelentés, Népművelési Intézet, kézirat, 1973.

Munkácsy (Ásító inas)	–	180 tanuló, 46,2%
Picasso (Vasaló nő)	–	139 tanuló, 35,6%
Szinyei Merse Pál (Lilaruhás nő)	–	94 tanuló, 24,1%
Csontváry (Magányos cédrus)	–	65 tanuló, 16,7%

Az első tíz festő között Picassón kívül ismét csak egy XX. sz.-i művész szerepelt még, Vasarely. (24 tanuló, 6,2%.) Mi történt – a feladat alapján – a négy év alatt? Az őt „fő mester” nevét szinte az összes nyolcadikos megtanulta, legalább egyet 98,2%-uk meg tud már említeni. Az anyagban ötnél többször az ötödikes tesztlapokon szereplő 17-nél több, összesen 28 festőművész nevét olvashatjuk. A jó válaszok átlaga is emelkedett: ötödikben 1,6 volt, 8.-ban már 2,5. A művek listája, mint láthattuk, változatlan. Az ötödik osztályban megismert „fő művészek” és „fő művek” közkinccsé válnak, az egész osztály megtanulja őket. Kiemelkedő jelentőségű művészek és remekművek listája ez – értéke vitathatatlan. Csak jó lenne, ha bővülne ez a lista, személyesebbé, változatosabbá válna. Ha helyet kapnának benne pl. a lakóhely festőművészei. A reneszánsz és a romantika egyeduralma is enyhülhetne.

A szobrászok, akiket a 354 válaszadó (az összes felmért tanuló 90,7%-a) leggyakrabban említett: (zárójelben a leggyakoribb műcím)

Michelangelo (Pieta)	–	207 tanuló, 59,1%
Rodin (A gondolkodó)	–	71 tanuló, 20,3%
Henry Moore (Bárányok)	–	67 tanuló, 19,1%
Izsó Miklós (Búsuló juhász)	–	49 tanuló, 14,0%
Somogyi József (Martinász)	–	41 tanuló 11,7%

Átlagosan 1,8 szobrászt neveztek meg a válaszadók, szemben az 5. osztályosok 0,6%-os átlagával. A lista is változott, összesen 27 név szerepel rajta, amely ötnél több „szavazatot” kapott. Kedvelt korszakok: a reneszánsz és a XIX. század, akárcsak a festőknél. (Somogyi József „szavazatainak” 87%-a egyetlen osztálytól, az említett szobor lelőhelyéről származnak!)

Mindkét osztály mindkét feladatának értékelése a *kortárs közönség nevelésének* hiányosságaira mutat rá. Nagyon kevés a kortárs, egyáltalán a XX. századi művésznév, keresve is alig találunk helyes műcímeket. A VIII. feladatban arra kértük a nyolcadikosokat, írják le, *milyen XX. századi irányzatokról hallottak már*. Íme a tanulságos lista:

Kubizmus	–	223 tanuló – 98,7%
Expresszionizmus	–	204 tanuló – 88,7%
Futurizmus	–	113 tanuló – 49,1%
„Szoc.realizmus”	–	54 tanuló – 23,4%
Szürrealizmus	–	55 tanuló – 23,9%

A kérdésre a 390 megkérdezettből 164 tanuló egyetlen XX. századi „izmust” sem tudott említeni, az impresszionizmust pedig 112-en vélték XX. századi irányzatnak. Ennek ellenére a válaszokkal nem lehetünk elégedetlenek – legfeljebb csodálkozhatunk, hogy ha a 226 válaszadó összesen 11 stílusirányzatot ismer, miért Picasso és Vasarely az egyedüli festő, és Henry Moore az egyetlen szobrász, akinek neve eszükbe jut? (Vö. X., XI. feladat) Csak találgathatunk: talán csak ezek a mesterek nyerték el a nyolcadikosok tetszését Budapesten és vidéken, városon és tanyán egyaránt? Esetleg túl vázlatosra sikerül az „izmusok” bemutatása? „Akit nem, vagy alig ismerünk, arra természetesen büszkék sem lehetünk.” – Így kezdődött a tudásmérő tesztet ismertető tanulmányunk.

Egy mehökkentő idézet – mottó után ezzel a „mentegetődzéssel” kezdtük számonkérő feladatlapunk eredményeinek bemutatását. Úgy véljük, a feladatlap legfontosabb tanulsága: az értés, az ismeret a művek megszeretésének nélkülözhetetlen feltétele. A tesztlapok eredményei, akárcsak az egész vizsgálat anyaga, vitaalap lehet egy új művészet-szemlélet kialakításához, amely a tanterv jó, de vázlatos célmegjelöléseit, a tankönyv adta lehetőségeket kihasználva, a művészeti nevelés fontos, hatásos részévé változtatja a műelemzés tanítását.

VII. Ismeretforrások

Múzeumban, szervezett keretek között, valamennyi általunk megkérdezett iskolás volt az 1978/79-es tanévben, a falusiak is, legalább egyszer. A tanulók ismerik a legjelentősebb fővárosi múzeumokat és megyeszékhelyük fontosabb gyűjteményeit is. A legnépszerűbb magyar múzeum – legalábbis a felmérés szerint – a Nemzeti Múzeum, ahol a tanulók 92,7%-a megfordult már életében. (Erről eszünkbe jut, amit az ötödikesek az őskor művészetéről nem tudtak, s az is, a múzeum életmód-történeti gyűjteményei milyen kiválóan egészíthetik ki a vizuális nyelv törvényszerűségeire épülő iskolai műelemzéseket.) A második leglátogatottabb intézmény a Nemzeti Galéria (78%) – amelynek köztudottan nincs állandó, a XX. sz. második felét bemutató kiállítása. Hogy ez milyen hátrány, a felmérésekből is kiderül. (Sajnos, pécsi iskolásokat nem kérdeztünk meg, így csak sejt-hetjük, milyen hasznára válik a fiatalok ízlésének, művészetszemléletének, ha korunk képzőművészetével nivós eredeti munkák segítségével ismerkedhetnek meg.)

Ami a könyveket illeti, (5.: XIV, 8.: XVI) beszámoltunk már róla, milyen kevés tanuló tudott válaszolni erre a kérdésre. A rengeteg „nincs” és „nem tudom” mellett akadt néhány, többé-kevésbé pontos könyvtípus-megjelölés és műcím, a következők, pl.:

Cím, típus	5. osztály tanulói	8. osztály tanulói
Építészettörténeti munka „Búvár” zsebk.	11	29
Album, egy múzeum anyagából	27	19
Egy művész albuma	29	33
„A művészet dióhéjban”	10	3
Építészeti, művészeti, néprajzi lexikon	19	51
Népművészeti munka	30	42
Népszerű művészet-történeti összefoglaló, pl. „Évezredek művészete”, „Művészetről, minden- kinek”, „Ismerkedés a művészettel”	19	33
„Az én múzeumom”	2	2
Művészéletrajz (leggyakoribb: „Aranyecset”)	5	45
Egy-egy korszakról szóló mű	14	68
Megkérdezettek száma	456	390
Ebből válaszolt	166	325

Elégedettek még nem lehetünk, bár a négy év során a tanulók egy része nyilvánvalóan megismerkedett a művészetről szóló könyvek egy újabb csoportjával. A válaszadók száma alig változik – vélhetőleg egy viszonylag szűk réteg jut az ötödikesekhez képest nagyobb könyvtárhoz. Az önálló műelemzésre nevelés fontos lépés a könyvtárhasználat megtanítása. Jó lenne ezt az eddiginél fokozottabb mértékben, már az 5. osztályban bevezetni. Az iskolai szakkönyvtár összeállításában, reméljük, segítséget nyújt a gimnáziumok számára készült művészettörténet-tantervi útmutatónk.⁸

Ami az egyéb ismeretforrásokat illeti – nem sok van belőlük. A megyei továbbképzési kabinetek képzőművészeti filmtára kiegészítésre szorul, az Iskolatelevízió műelemző filmjei 1980-ra még nem készültek el. Gyermekeknek szóló képzőművészeti műsort a Televízió egyelőre még nem sugároz. Maradnak a könyvek, diásorok, posterek és múzeumok – s a tantárgyra fordítható kevés idő.

VIII. Budapest és vidék

Ami a felmérésben részt vett fővárosi és vidéki iskolákat illeti – a különbség árnyalatnyi, és csak néhány feladatban múlják felül a budapestiek vidéki társaikat. (5. oszt.: III, VI, VII.; 8. oszt. VIII., X, XI, XII, XIII.) Ismét megállapíthatjuk, amit korábbi cikkünkben (2.) már leszögeztünk: a település típusa és a tanár szakképzettsége alig befolyásolta az eredményeket. A főiskolákon a műelemzés módszertana nem „főtárgy” – a *pedagógusok csak a továbbképzésre és az önképzésre számíthatnak*. Hogy ezek milyen témákat válasszanak, arra talán könnyebb megadni a választ a felmérés tapasztalatai alapján. Szándékosan tekintettünk el az iskolánkénti összesítés publikálásától, hiszen célunk nem a „kipellengérezés”, hanem a tantárgy módszertanában megfigyelhető tendenciák feltárása, műelemzés-tanításunk eredményeinek és hiányosságainak bemutatása volt. Az adatok egy-egy korosztályra, nem pedig egyik-másik iskolára voltak jellemzők. Természetes, hogy részletezett adataink a szaktanárok és a továbbképzések vezetőinek rendelkezésére állnak. Meggyőződésünk, hogy – ha különböző didaktikai és esztétikai elvek alapján is – de minden, a felmérésünkben részt vett pedagógus legjobb tudása szerint dolgozik. Köszönet illeti őket, hogy vállalták a „tesztelés” fáradságait, remélve, hogy a tanulságokkal szaktárgyuk javát szolgálják.

IX. Néhány tanulság

amelyet nem vontunk le rögtön, az egyes feladatok elemzése során:

- az évi 10 óra árnyalt korszakbemutatóra nem elég, márpedig erre szükség van, ha nem akarjuk, hogy a felnőtt közönség 70%-a alapismeretek híján találkozzon művekkel, épületekkel, tárgyakkal;
- az egyetlen megoldásnak jelenleg a *koncentrációs lehetőségek feltárása és tudatos kihasználása* látszik, az együttműködés a magyar, a történelem, az ének-zene, a környezetismeret és a technika tanárával, egy-két közös óra erejéig legalább;

⁸ Haász István, Környeiné Gere Zsuzsa és Kárpáti Andrea munkája; Tankönyvkiadó, 1981.

- a műelemzés módszertana további kidolgozásra szorul, s ezt az ide tartozó szak-tudományok művelői és a pedagógusok csak együtt, egymást segítve végezhetik el;⁹
- a legsürgetőbb feladatok: az *építészettanítás korszerűsítése*, a *XX. sz. művészete*, különösen *a kortárs magyar művészet megismertetése*, az *evolucionális művészet-szemlélet maradványainak felszámolása*.

Nem kétséges, hogy az új tanterv és tankönyv sokat segít majd a fenti feladatok megoldásában, s a felmérés anyaga mint „előteszt”, hiteles összehasonlítási alapot nyújt majd négy év szakmai fejlődésének felmérésére.

⁹ Vö. pl.: *Kárpáti Andrea*: Kísérlet a műelemzőkészség kialakítására és fejlesztésére 6–10 éves gyerekeknél; *Magyar Pedagógia*, 1981/1. sz. *Kárpáti Andrea–Rajz Istvánné*: „Kép-nyelv-zene; Komplex művészeti program a kecskeméti Kodály Zoltán Általános Iskolában”; I. kötet, a Bács megyei Pedagógus Továbbképző Intézet kiadványa, Kecskemét, 1981.